

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

12
1915

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★

BAS. N. GRÉGORIADÈS

E.Υ.Δ. Μ.Σ. Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

— Ὁ ζωγράφος Πραιπόσιτος. Εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως Ἑλλήνας ζωγράφους, περὶ ὧν ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Ε' σ. 270 κ. ἐ., Τόμ. Σ' σ. 210 κ. ἐ., 485 κ. ἐ., Τόμ. Ζ' σ. 487 κ. ἐ., Τόμ. Η' σ. 158, 235 κ. ἐ., Τόμ. Θ' σ. 225 κ. ἐ., Τόμ. Ι' σ. 347 καὶ Ν. Βέην ἐν Βυζαντιδί. Τόμ. Β' σ. 457 κ. ἐ., προσθετός καὶ ὁ Πραιπόσιτος. Ποιεῖται δὲ τούτου μνησκὼν ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 540. 2. διηγοῦμενος γεγονότα τοῦ ἔτους 1345.

— Ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Σ' πρὸς Φραγκίσκον Γατελοῦζον. Ὁ κ. Οὐίλλιαμ Μίλλερ ἐν τῇ περισπουδάστῳ μελέτῃ περὶ τῶν Γατελοῦζων τῆς Λέσβου (Byzantinische Zeitschrift Τόμ. KB', 1913, σ. 410) λέγει καὶ τὰ ἑξῆς: «Οἱ πάπαι ἐθεώρουν τὸν Φραγκίσκον (Γατελοῦζον) ὡς ἓνα τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατὰ ταῦτα ὡς πρόμαχον τοῦ χριστιανισμοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὅτε ὁ Ἰννοκέντιος Σ' τῷ 1356 ἀπέστειλε τὸν ἅγιον Πέτρον Θωμᾶν καὶ τινα ἄλλον ἐπίσκοπον, ὅπως διαπράξωσι τὴν ἑνωσιν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ῥώμης, συνέστησε τοὺς δύο ἀπεσταλμένους εἰς τὸν δυνάστην τῆς Λέσβου». Παραπέμπει δὲ ταῦτα λέγων εἰς τὰ Annales Ecclesiastici τοῦ Raynaldus (Ἐκδ. 1762 Τόμ. Ζ' σ. 172) καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἰννοκεντίου Σ' (Innocentii VI Epistolae secretae Τόμ. Ζ' φ. 164). Τῆς ἐπιστολῆς δὲ ταύτης τοῦ πάπα τῆς ἀποκειμένης ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (Reg. Vat. 268) ἀπέστειλεν ἡμῖν καὶ ὄλον τὸ κείμενον, ὅπερ, ἀντιβληθὲν ἐκ νέου ἡμετέρα φροντῖδι ἐν τοῖς ἀρχείοις ἐκαίνοις, ἐκδίδομεν ἐνταῦθα, ἔχον ὡδε:

Dilecto filio nobili viro Francisco Gattelluxio domino insule Metellini salutem etc.

Per litteras tuas quas paterna benignitate recipimus intimasti nobis quod inspirante deo et cooperante te magnificus princeps Johannes Paleologus Imperator Grecorum illustris una cum subiecto ei populo abiurare scisma quo fuerunt ab unitate sancte Romane ac universalis ecclesie alieni, et ad

huiusmodi unitatem redire ipsius ecclesie proponebant. Super quo ingenti letitia et exaltatione perfusi ad perficiendum bonum huiusmodi quod divina dedit inspiratio per tuum et aliorum catholicorum ministerium inchoari, venerabiles fratres nostros Petrum Pacten, et Guillernum Sisopolitan. episcopos apostolice sedis nuntios latores presentium viros quidem pauperes spiritu sed locupletes multis virtutibus providimus destinandos. Et ideo nobilitatem tuam attente rogamus quatenus eosdem nuntios pro reverentia dei cuius gerunt negotium et nostre intercessionis obtentu ac tue insuper salutis suscipias propensius commendatos ipsosque informes consilijs et auxilijs atque favoribus prosequaris. Ita quod tibi et alijs edifices ad meritum et salutem. Datum apud Villam novam Avinionen. dioc. XV Kal. Septembris Anno Quarto.

Παρασημειοῦνται δὲ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν τῷ βατικανικῷ ἀρχεῖῳ καὶ τάδε·

Item in eodem modo: Dilecto filio nobili viro Lanzaloto de Castro potestati dilectorum filiorum civium Januensium commerantium in Imperio Romanie.

Item in e. mo: Dilecto filio nobili viro Henrico duci Glasgovie.

Item in e. mo: Dilecto filio nobili viro Percivallo Lomellini domicello Januensi.

Τὰ παπικὰ ταῦτα γράμματα σχετίζονται πρὸς τὴν περιώνυμον χάριν τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου ἐνέργειαν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Σ΄, ἧς κύριον ὄργανον ἐξελέχθη ὁ Πέτρος Θωμᾶς, γνωστότατος ἐπὶ τῷ ζήλῳ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἱεράρχης, ὃν ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἔταξεν εἰς τοὺς ἁγίους διὰ τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ μετὰ θάνατον θύματα αὐτοῦ. Ὁ Πέτρος Θωμᾶς ἦτο Γάλλος τὸ γένος, γεννηθεὶς ἐν τινι χωρίῳ τῆς Περιγόρδης. Γενόμενος Καρμηλίτης μοναχὸς, ἠξιώθη ἐν Παρισίῳ τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος τῆς φιλοσοφίας, ἀφ' οὗ πρότερον ἐδίδασκε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς Γαλλίας. Μεταβὰς δ' ἔπειτα εἰς Ἀδενιδάνα, ὅπου τότε εὕρισκετο ἡ παπικὴ ἔδρα, ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος Σ΄ διδάκτωρ τῆς θεολογίας ἐν τῇ παπικῇ αὐλῇ. Ἄλλ' ἰδίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἐν μέρει δὲ καὶ πολιτικὴ δράσις τοῦ Πέτρου Θωμᾶ συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐπάπτευσεν οἱ διάδοχοι τοῦ Κλήμεντος, ὁ Ἰννοκέντιος Σ΄ (1352-62) καὶ ὁ Οὐρβανὸς

Ε' (1362 - 1376). Ἐπ' αὐτῶν ἀνήλθε ταχέως τὴν κλίμακα τῆς ἱεραρχίας, γενόμενος τὸ μὲν πρῶτον ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Σικελίᾳ Patti (Pactensis), εἶτα δὲ ἀναλαβὼν τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Κορτιώνης, ἣτις ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐτάσσεται ὑπὸ τὴν τῶν Πατρῶν, καὶ τὴν τοῦ Vierpont, τασσομένην ὑπὸ τὴν τῶν Ἀθηνῶν, κατόπιν δὲ ἀναδειχθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης καὶ τέλος τιτουλάριος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸν Θωμᾶν τοῦτον μετὰ τοῦ τιτουλαρίου ἐπισκόπου Σωζοπόλεως Γουλιέλμου ἀπέστειλεν ὁ πάπας Ἰννοκέντιος τῷ 1356 κατὰ τὴν ἀνωτέρω παρατεθεισάν ἐπιστολὴν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπως ἔλθωσιν εἰς συγγενήσεις πρὸς ἐπιδίωξιν τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐθεωρήθη σκόπιμος καὶ ἡ εἰς Λέσβον πρὸς τὸν Πατελοῦζον μετάβασις, καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἀναφέρεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολή.

Ἡ περὶ ἀλώσεως Τραπεζοῦντος ἐπιστολὴ τοῦ Ἀμηροῦτζη. Ὁ Boissonade ἐξέδωκεν ἐν τοῖς Anecdota graeca e codicibus regiis (Ἐν Παρισίοις, 1833 Τόμ. Ε' σ. 389-401) περισπούδαστον ἐπιστολὴν τοῦ Γεωργίου Ἀμηροῦτζη, τοῦ καὶ Ἀμοιροῦτζη καὶ Ἀμιροῦτζη ἄλλως γραφομένου, πρὸς τὸν καρδινάλιον Βησσαρίωνα περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς κοινῆς ἀμφοτέρων γενετείρας, τῆς Τραπεζοῦντος. Εἶπε δὲ ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἡ πολλὰς περὶ τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως εἰδήσεις περιλαμβάνουσα ἐπιστολὴ αὕτη δὲν ἠξιώθη μέχρι τοῦδε ἐπαρκοῦς προσοχῆς ὑπὸ τῶν ἱστορησάντων τὰ τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐξέδωκε δὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Boissonade ἐκ δύο παρισιακῶν κωδίκων, τοῦ 2966 καὶ 3043. Ἄλλ' αὕτη περιέχεται καὶ ἐν τῷ Vaticanus graecus 1416 φ. 142^b - 149^a (B), κώδικι γεγραμμένῳ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα. Καίπερ δὲ ὁ κώδιξ οὗτος ὢν κατὰ ταῦτα μεταγενέστερος τῶν δύο παρισιακῶν, ἔχει ὅμως ἀξίας τινὰς λόγου διαφορῶς γραφὰς, καθ' ἃ ἀπέδειξεν ἡ γενομένη ὑπ' ἐμοῦ ἀντιβολὴ πρὸς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Boissonade. Καὶ περιέχονται μὲν ἐν αὐτῷ καὶ δευτέρου τινὸς λόγου ἄλλαι διαφοραὶ, ἃς θεωρῶ περιττὸν νὰ καταλέξω ἐνταῦθα, ἅτε μὴ συντελούσας εἰς τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, ἀξιολογώταται δ' ὅμως διορθώσεις ἐκ τῆς ἀντιβολῆς προερχόμεναι εἶνε αἱ ἑξῆς·

Boissonade σ. 391, 13. ἐπορεύετο : Β ἔγνω πορεύεσθαι.

Boissonade σ. 392, 8. οὗτος μὲν τοὺς πολεμίους ἐκδιδοξάμενος μετὰ προτεινομένης ἐν ταῖς σημειώσεσι διορθώσεως ἐκδιδοξάμενος :

Ἐν τῷ Β ἐκδεδειξάμενος ἐκ τοῦ ἐκδεδιξάμενος. Γραπτέον ἐκδεδιξάμενος.

Boissonade σ. 398, 3. καὶ τὴν οὖν ἀρχὴν : Β τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν.

Boissonade σ. 398, 8-9. ἐλεύθερον αὐτὸν ἐποίησεν : Β ἐποίησατο.

Boissonade σ. 398, 15. οὐ πολλῶν ἡγοῦμαι δεῖσασθαι λόγων. Οὕτω καὶ Β, ἀλλὰ γραπτέον δεῖσασθαι.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότατον πάντων εἶνε, ὅτι ὁ Β ἔχει ἐν τέλει τάδε, λείποντα ἐν τοῖς παρισιακῶς κώδιξιν

Ἐν ἀδριανουπόλει (γρ. Ἀδριανουπόλει), δεκεμβριῶν 15^η τῆς 1^{ης} Ἰνδικτιῶνος.

Τῆς σῆς ἀδαιοσύνης

ἐλάχιστος δοῦλος

Γεώργιος ὁ Ἀμηρούτζης.

Καὶ ὅτι μὲν ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐπέστελλεν ὁ Ἀμηρούτζης εἰς τὸν Βησσαρίωνα γίνεται ὀρθῶς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῆς ἐπιστολῆς. Ἄλλ' ἀξία λόγου εἶνε ἡ προσθήκη τῆς ἡμερομηνίας καὶ τῆς Ἰνδικτιῶνος, Καὶ λείπει μὲν τὸ ἔτος, ἀλλὰ τοῦτο διδασκόμεθα ἐκ τῆς Ἰνδικτιῶνος, οὔσης δεκάτης. Δεκάτη δ' Ἰνδικτιῶν περὶ ταῦτα τὰ ἔτη συμπίπτει πρὸς τὸ 1461 καὶ τὸ 1476. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ 1476 οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη. Κατ' αὐτὸ εἶχεν ἤδη πρὸ ἑννέα ἐτῶν τῷ 1467 φονευθῆ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ὁ Δαυὶδ Κομνηνὸς μετὰ τῶν οἰκογενῶν (Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Ζ' σ. 87), ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐπιστολῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τραπεζουπόλεως ὡς γεγονότος προσφάτου, μεθ' ὃ οἱ Τούρκοι ἐν μιᾷ σαγήνῃ τοὺς Κομνηνοὺς ἔσχον ὑποχείριους, ἄρα ζῶντας ἔτι, καὶ ἄλλους τῶν Τραπεζουπόλεων ἠδραπόδισαν, ἐν οἷς καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμηρούτζη Βασίλειον, ὑπὲρ οὗ δέεται ὁ πατήρ, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Βησσαρίωνα. Ἄρα ἡ Ἰνδικτιῶν, καθ' ἣν ἐγράφη ἡ ἐπιστολή, συμπίπτει πρὸς τὸ 1461 (1570 = 6970 - 5509, ἐπειδὴ ὁ μῆν Δεκέμβριος). Ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι, τελευτώντος τοῦ ἔτους ἐκείνου, ὁ Ἀμηρούτζης εὗρίσκετο ἤδη ἐν Ἀδριανουπόλει παρὰ τῷ Μωάμεθ, ὅπως στηρίξῃ τὴν εἰς τὴν πατρίον πίστιν ἐμμονὴν τοῦ εἰς Ἀδριανουπόλιν ἀπαχθέντος υἱοῦ Βασιλείου, ἀνθισταμένου κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν Βησσαρίωνα εἰς τὰς ματαίους περὶ ἐξωμοσίας αὐτοῦ ἀποκείρας τοῦ σουλτάνου. Ἐξάγεται δ' ἐκ τῆς χρονολογίας ταύτης καὶ τι σπουδαιότερον, ὅτι ἡ ἐπιστολή αὕτη ἡ περιγράψουσα ὡς συμβῆσαν πρὸ ὀλίγου χρόνου τὴν ἀλωσιν τῆς Τραπεζουπόλεως, ἐγράφη μῆνας τινας μόνον μετ' αὐτήν. Ἐπικυροῦνται ἄρα ἡ γνώμη, ἣν καὶ ἐπὶ ἄλλων μαρτυριῶν στηρίξαντες ἐξηγήσαμεν, ὅτι ἡ

Γραπεζοῦς ἐάλω τῷ 1461, καὶ δὴ μεταξὺ τῆς 2 Μαρτίου καὶ τῆς 21 Σεπτεμβρίου.

— **Παρανόησις τῆς λέξεως συνήθως.** Ὁ *Krumbacher* ἐν τῇ *Geschichte der byzantinischen Litteratur* σ. 472, ποιούμενος λόγον περὶ τῆς πλουσίας συχνομένης λέξεως, ἣν ἀποκομίζομεν ἐκ τοῦ Ἑσκουριαλείου κώδικος V - Π - 11, μνημονεύει μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁμιλίας τοῦ μάλιστα τῶν ῥητόρων Γεωργίου Τορνίκη διὰ τῶν λέξεων *die gewöhnlich am Tage des gerechten Lazarus im Patriarchat vorgelesen wurde*, αἵτινες ἔχουσιν ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ κ. Σωτηριάδου (Τόμ. Β' σ. 131) ὡδε· «ἦτις συνήθως ἀνεγινώσκετο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ δικαίου Λαζάρου ἐν τοῖς πατριαρχείοις» Πικρῆλῆθησαν δὲ τὰ τοῦ *Krumbacher* ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἑσκουριαλείῳ κώδικι ἐπιγραφῆς τῆς ὁμιλίας ἐκείνης τοῦ Τορνίκη· ἐχούσης ὡς ἔξης· *Λόγος ἀναγνωσθεὶς συνήθως ἐν τῷ πατριαρχείῳ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Λαζάρου ὑπὸ τοῦ ὁσσοπίτου μάλιστα τῶν ῥητόρων κῦρ Γεωργίου Τορνίκη.* (*E. Miller Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escorial. Ἐν Παρισίοις. 1848 σ. 203*). Ἀλλὰ τὸ συνήθως ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ὁμιλίαν ὡς συχνακίς ἀναγνωσκομένην τὴν αὐτήν, θὰ ἦτο δὲ τοιαύτη ἐπανάληψις καὶ ἀστεία, ἀλλὰ δηλοῦται διὰ τῆς λέξεως ταύτης, καθ' ἃ καὶ ἄλλως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐν ἀναλόγοις ἐκφράσεσιν, ὀφιστάμενόν τι τυπικὸν ἔθος, συνήθειά τις. Τοιαύτη δὲ συνήθεια εἶνε ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐχὶ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὁμιλίας τοῦ Τορνίκη, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ νὰ ἐκφωνῆται ὁμιλία ὑπὸ τινος ῥήτορος τὴν ἡμέραν τοῦ Λαζάρου ἐν τοῖς πατριαρχείοις, εἰς τὸ ἔθος στοιχῶν καὶ ὁ Τορνίκη ἐξεφώνησε τὴν ἑαυτοῦ. Εἰς ἐπικύρωσιν τῆς σημασίας ταύτης τοῦ συνήθως ἔστρωσαν τὰ ὡς ἔχει ἢ συνήθεια τῶν ἑορτῶν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (Ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως ἐκδ. Βόννης σ. 193, 21) καὶ τὰ συχνακίς παρ' αὐτῷ ἀπαντῶντα πρὸς δῆλωσιν τυπικῆς πράξεως, οἷον τῆς συνήθους καὶ καθημερινῆς προελεύσεως γενομένης ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ (αὐτόθι σ. 136, 25), συνήθους ἑορτῆς τελουμένης (σ. 194, 1), τῆς συνήθους ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τελουμένης ἐν τῷ ναῶ τοῦ ἁγίου πρωτομάστορος Στεφάνου (σ. 196, 19), τῆς συνήθους πάσης τάξεως τελουμένης τοῦ σιεγίμου ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Ἀθουσιέως (σ. 205, 5), τῆς συνήθους τάξεως τελουμένης ἐν τῷ παλατίῳ (σ. 251, 16), σ. 265, 1) καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα. Μία τῶν τοιούτων κατὰ τὸ ἐπίσημον τυπικὸν κεκανονισμένων ἑορτῶν ἦτο καὶ ἡ τοῦ Λαζάρου. Καὶ

δὲν γίνεται μὲν παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πόρφυρογεννήτῳ, ὅπου αὐτῆ περιγράφεται (σ. 170, 5 κ. ἑ.) λόγος περὶ ἐκκλησιαστικῆς ὁμιλίας κατ' αὐτὴν γινομένης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποκλείει τὴν ἴδι, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου ἐκφώνησιν τοιαύτης, εἰ μὴ θελήσωμεν νάποδεχθῶμεν, ὅτι ἡ τοιαύτη συνήθεια εἰσῆχθη ἀργότερον.

— Ὁ Μαρκιανὸς *Cl. VII cod. XLIII*. Ὁ κώδιξ οὗτος γεγραμμένος ἐν μικρῷ σχήματι (32^ο) τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, εἶνε ἀξίος νὰ ἐφελέκυσθαι εἰδικώτερον τὴν προσοχὴν μάλιστα τῶν περὶ τὴν δημόδι, γλώσσασαν διατριβόντων· δεῖ δὲν θεωρῶ ἀσκαπον νάνακοινώσω ἐνταῦθα τὰ περὶ αὐτοῦ ὀλίγα σημειώματά μου. Ἐν αὐτῷ περιέχονται τὰ ἐξῆς· α' (φ. 3^ο κ. ἑ.). «Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τοῦ χρονογράφου ἀρχομένου ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως γράφων τοὺς βασιλεῖς κατ' ὄνομα ἕως εἰς τὴν βασιλείαν Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἔχων καὶ τὰ πάτρια τῆς Ἁγίας Σοφίας». Ἀρχ. *Εἰς ἔτους πέντε χιλιάδες πεντακόσιοι ἔξι χρόν|| φ. 3^ο ||* οἱ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐγεννήθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τοὺς σαράντα δύο χρόνους τῆς βασιλείας Αὐγούστου καίσαρος, ἡμέρα Τετάρτη εἰκοστῆ πέμπτη τοῦ Δικαιβρίου μηνός, ἐβασίλευσεν δὲ αὐτὸς ὁ Αὐγουστος χρόνους πενήντα ἔξι. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου καίσαρος *|| φ. 4^ο ||* βασιλευσεν ὁ Τιβέριος καίσαρ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ βασιλείας χρόνοι ἀπὸ κτίσεως κόσμου... Ἐν φ. 128^ο [*Μ*]ετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν Ἰωάννης, ὁ υἱὸς Μμανουήλ· τοῦτος ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐπῆγεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἔκαμεν τὴν ὀγδόην σύνοδον καὶ ἐχάλασε τὰς ἐπτὰ συνόδους καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἀπέθανεν. [*Μ*]ετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος... Μένει οὕτω τὸ χρονικὸν τοῦτο κολοδόν, ἐκπεσόντων φύλλων.—β' (φ. 129^ο) Ἀκέφαλον ποίημα ἐν δγμῶδι γλώσσῃ ὑπὸ τύπον διαλόγου μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως, Ἱερουσαλήμ, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ξένου.

Ἀρχ. (ἀκέφ.) καὶ τὴν τιμὴν μου

Ἄλλὰ καὶ ὄλοι ἄρχοντες ὅπου σαν σο σκαμνὴ τους
ἐχάθησαν ἐφθάθησαν καὶ πάγη ἡ τιμὴ τους.

Τέλ. Καὶ δὲν ἔχει γὰρ ποσῶς πτωχὴ ἡ Βυζαντιδα·

ἤθελα γὰρ φιλόανθρωπε ποσῶς νὰ μὴν τὴν εἶδα.

—γ' (φ. 137^ο). «Διήγησις κατὰ πολλὰ ὠραία περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ποῖος τὴν ἐκτίσιν καὶ πόσαις κολῶναις ἔχει καὶ πόσος ἐξοδος ἔγινεν». Ἀρχ. Τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν πρῶτον μὲν τὴν ἐκτίσεν ὁ μέγας Κωνσταντίνος δρομικῆν, ὡς ἀν τοῦ Ἀγα-

θονίκου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου. Τέλ. (φ. 198^a). Ὁ δὲ βασιλεὺς πολλαῖς ἐκκλησίαις ἀνήγειρεν καὶ τὴν πενταγέφυρον τοῦ Σακαρέως, καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ἐκηνήθη καὶ δόγμα περὶ τοῦ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει, σ τ μ θ' Ἰνδικτιῶνος ἰδης.—δ' (198^b - 138) Βίοι καὶ μαρτυρία ἁγίων καὶ Ἀποκάλυψις Θεοτόκου ἐν δημῶδε γλώσση.—ε' (φ. 112^a). Σεληνοδρόμιον. Ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ τῶν σημειωμάτων τούτων δηλωθείσης μικρᾶς ἐκτάσεως τοῦ φ. 3^b δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ τὸ βραχὺ περιεχόμενον ἐκάστου φύλλου τοῦ μικροσχήμου κώδικος.

— Ὁ ἀρχαιότατος κεχροτισμένος κώδιξ τοῦ Ἀντωνίου Δαμιλά. Τὸν *Coxe* διέλαθεν ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Βαροκκικοῦ κώδικος 90 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὁξωνίου (*Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae pars prima*. Ἐν Ὁξωνίῳ. 1853 σ. 155) ἢ ἐν τῷ παραφύλλῳ 163^b ὑπαρξίς τοῦ ἐξῆς βιβλιογραφικοῦ σημειώματος: Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον χ[εῖρ] ἐμ[οῦ] Ἀντωνίου Δαμ[ι]λά μηνὸς Ἀγούστου δ' α(ν)ξς ἀπὸ [τῆς Χριστοῦ ἐν]σαρκώ-^{ματα}σεως ἔτι δὲ καὶ ὁμογνώμονος ὄντος λικῆς βιβλίου, μᾶλλον δὲ τῇ ἁγία καὶ οἰκουμενικῇ οὐδόῃ συνόδῳ παρ' ἧς κἀκεῖνος καὶ πάντες Χριστιανοὶ τὴν ἀλήθειαν μαθόντες κατέχουσι. Εἶπε δὲ ταῦτα γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ὑφ' ἧς καὶ τὰ φύλλα τοῦ κώδικος 154 κ. ἐ., τὰ περιέχοντα τὰς ἐπιστολάς Δημητρίου Κυθῶνη καὶ τὴν τοῦ Μιχαήλ Ἀποστόλη. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ *Coxe* ἐκδεδομένον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος σημείωμα ἔχει ἀκριβέστερον ὡδε: *Εἰς αὐοξ' εἰς τὰς ἰθ' τοῦ Φεβρουαρίου ἔδοκα τοῦ κυρ Ἀντωνίου Ταμιλά ἓνα βιβλίον Ἁγίου Ἀγούστινο διὰ ὑπέροπτα ἰ ἐγὼ παπα Γεργιος Βυζουλας ἔγραψα ἡγουν ἐπούλησά του το. Τὸ ὑφ' ἡμῶν τὸ πρῶτον ἀνωτέρω ἐκδοθὲν σημείωμα εἶπε διττῶς ἀξιον λόγου, τοῦτο μὲν ὡς μαρτυροῦν τὴν εἰς τοὺς Λατίνους μετάστασιν τοῦ Δαμιλά, τοῦτο δὲ ὡς γνωρίζον ἡμῖν τὸν ἀρχαιότατον τῶν κεχροτισμένων κωδίκων αὐτοῦ, πολὺ ἀρχαιότερον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ὡς ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων, ὧν ὁ ἀρχαιότατος εἶπε τοῦ ἔτους 1479. Ἴδε *Marie Vogel-Victor Gardthausen Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*. Ἐν Λειψίῳ, 1909 σ. 33.*

— Ἀπεξουσιώτης. Εἰς τὰ λεξικά προστεθήτω ἢ μέχρι τοῦδε ἀθησύριστος αὕτη λέξις, ἣν εὔρομεν ἐν φ. 22^b τοῦ Βαροκκικοῦ κώδικος

76 τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης, γεγραμμένον τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ἐν μέσῳ διαφόρων ἐρμηνειῶν νομικῶν λέξεων ἐν τῷ ἔξῃς χωρίῳ· Ἐπεξουσιώτης ἦτοι παιδίον μὴ ἔχον ἐξουσίαν ἢ ἐλευθερίαν ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

— **Σφραγὶς τοῦ Εὐρύπου Ἀνθίμου.** Ὁ παρισιακὸς κώδιξ Suppl. grec 487 περιγράφεται ὑπὸ τοῦ κ. *Omont* (Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale. Ἐν Παρισίοις. 1888 Τόμ. Γ' σ. 269) διὰ τῶν ἔξῃς Chrysanthi Notarae, et archimandritaе S. Sepulchri, historia Sinarum imperii a Tartaris subacti. Προστίθενται δ' αἱ λέξεις *Copie en 1695*. Ἐίπε δὲ ὁ συγγραφεὺς ὁ γνωστὸς πολυγράφος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἡ δ' ἐν τῷ εἰρημένῳ κώδικι περιεχομένη συγγραφή δὲν μνημονεύεται μὲν οὔτε ὑπὸ τοῦ Σάθα (Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 434), οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονικοῦ Δημητρακοπούλου ἐν ταῖς εἰς αὐτὸν προσθήκαις, ἀλλ' ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου *Legrand* ἐν τῇ Bibliothèque grecque vulgaire Τόμ. Γ' σ. 336-441 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ συγγράμματος «Κιταῖα δουλεύουσα ἦτοι βιβλίον περιέχον τὸν πόλεμον ὁποῦ οἱ Τάταροι τῆς Μπογδόας ἐσῆκωσαν κατὰ τῶν Σινῶν, δηλαδὴ Κιταῖων, καὶ ἐκυρίευσαν ἅπαν τὸ βασίλειον αὐτῶν» κτλ. Ἐκδοὺς δ' αὐτὸ ὁ *Legrand* ἐκ τοῦ εἰρημένου παρισιακοῦ κώδικος, ὅστις εἶπε τῶν ὑπὸ τοῦ Μητᾶ Μινωῖδου προσκομισθέντων εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην Παρισίων ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ποιεῖται μνείαν (ἐνθ' ἀν. σ. XXX) καὶ τῶν ἐν τῷ κώδικι σημειωμάτων, καθ' ἃ οὗτος ἀνήκεν εἰς τὸν Ἀνθιμον, ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς μονῆς Μαρτζάνι, τὸν Βυζάντιον καὶ Σιναιτην, τῷ 1748, εἶτα δὲ εἰς Ἀνθιμον Μπουζέου τὸν Βυζάντιον, ἀνευ χρονολογίας, ἀλλὰ πρὸ τοῦ 1753, ὅτε ἄλλοθεν γινώσκομεν αὐτὸν παραιτήσαντα τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνην, καὶ τέλος κατὰ τὸ ἐν φ. 85^α σημεῖωμα εἰς τὸν Εὐρύπου Ἀνθιμον τῷ 1763. Ἐσημείωσε δ' ὁ *Legrand*, ὅτι καὶ τὰ τρία σημειώματα εἶπε γεγραμμένα διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ἄρα ὁ Ἀνθιμος τῶν τριῶν σημειωμάτων εἶπε εἰς καὶ ὁ αὐτός, ἀλλὰ παρέλιπε νὰ σημειώσῃ, ὅτι ἐν τῷ φ. 85^β εὐρίσκεται καὶ ἡ μονοκονδυλία τοῦ Εὐρύπου Ἀνθίμου ὡς καὶ ἐν φ. 2^α ἡ σφραγὶς αὐτοῦ, ἀποτετυπωμένη δι' ἐπικαύσεως. Σημειωθῆτω καὶ τοῦτο χάριν τῆς μελλούσης ποτὲ ἐκδόσεως σφραγιδολογίας τῶν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας χρόνων.

— **Ἰδιοθέσιον=αὐτόγραφον.** Ἐν τινι παρ' ἐμοὶ ἀποκειμένῳ κώ-
 ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΝΗΩΝ ΤΟΜ. ΙΒ'

δικι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος περιλαμβάνεται πλὴν Βίου καὶ πολιτείας Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου καὶ Ἀποκαλύψεως τῆς Θεοτόκου, γεγραμμένων ἐν τῇ καθωμιλημένῃ, ὁμοίως ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γεγραμμένος «Λόγος κατανοητικὸς καὶ θαυμάσιος τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Ἀβραάμ» λεγόμενον ἰδιοθέσιον αὐτοῦ. Ἡ λέξις ἰδιοθέσιον, πρὸς ἣν συσχετιστέον τὸ χειροθέσιον, σημαίνει ἐνταῦθα προφανῶς τὸ αὐτόγραφον.

— Ὁ Κρῆς Γεώργιος Δουμπάνος, ὑφ' οὗ ἐγράφη τῷ 1649 ὁ Κανονικιανὸς κώδιξ 117 τῆς Βοδλημιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὁξωνίου, εἶνε πιθανῶς οὐ μόνον ἀντιγραφεὺς, ἀλλὰ καὶ συγγραφεὺς τῆς ἐν τῷ κώδικι ἐκείνῳ ὥραιας, ἀλλὰ τὰ μάλιστ' ἀνορθογράφου προσευχῆς, ἥτις ἐν φ. 123—133 περιλαμβανομένη ἐπιγράφεται «Προσευχὴ πρὸς τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν». Τίς νάσε παρηγορήσῃ ψυχὴ μου θηγατέρα τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπιδὴ τέτοιας λογιῆς σκληρῶ ἐπιλογήθηκες· χύσαι ὡς νερὸν τὴν καρδίαν σου ὑμπροστώς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ. Τέλει οὖν ἠρώσε με ἀπὸ τὸ βάθος τῆς κακίας διὰ να εἶμε πάντα ὑψιλὸς μετὰ σένα νῦν καὶ ἀεὶ κτλ.

— *Περίμετροι νήσων.* Ἐν φ. 387^β τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 1389, γεγραμμένου τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, περιλαμβάνεται τὸ ἐξῆς σημεῖωμα, διαλαθὸν τὸν κ. Omont ἐν τῷ *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale* Τόμ. Β' σ. 36' *Τῆς κύπρου τὸ περίμετρον μῆλια χν: τῆς κρήτης χνβ: τῆς εὐβοίας υν' τῆς σικελίας χσ' τῆς σάρδω χν' τῆς βρετανοίας φ' τῆς λέσβου σδ' τῆς χίου ρλ: τῆς ὑψίδου ρη: τῆς πελοποννήσου ψλ.*

— Ἀνδρέας Τρουμπάτζης. Ἐν τινι τῶν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῶν Πατρῶν ἀναφερομένων ἐγγράφων, ἅτινα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Macerata ἐξέδωκεν ὁ κ. Ἐρνέστος Gerland (*Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Erzbistums Patras.* Ἐν Λειψίᾳ. Πρὸς G. Teubner. 1903. σ. 166), μνημονεύεται ὁ Andreas trumbator de Patraxio, ὁ δ' ἐκδότης ἐν τῇ γερμανικῇ περιλήψει τοῦ ἐγγράφου καλεῖ αὐτὸν Andreas, Trompeter zu Patras. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τὸ trumbator δὲν εἶνε ἐνταῦθα πρόσηγορικὸν ὄνομα, σημαίνον τὸν σαλπικτήν, ἀλλὰ λατινοποιηθεὶς τύπος τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνύμου Τρουμπάτζης, ὑπομνησκοντος ἡμᾶς τὸν ἐκ Κερκύρας βιβλιογράφον Μοναχίου τινὸς κώδικος Ἀλέξιον Τρουμπά-

ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ ΒΗΣΙΑΡΙΩΝΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΔΟΥΚΑΣ ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ ΨΕΛΛΟΣ

τῆν, ὅν κατὰ περίεργον σύμπτωσιν ὁ συντάξας τὸν κατάλογον τῶν ἑλληνικῶν κωδικῶν τοῦ Μονάχου ἐπ' ἰσῆς ὑπέλαθεν ὡς σαλπικτιήν (tubicen). Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Α' σ. 335 κ. ε.

— **Παῦλος Γρατσιάτος καὶ Γεράσιμος Λοβέρδος.** Ἐν τοῖς γραφεῖσιν ἐν Τόμῳ ΙΒ' σ. 335 τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος περὶ τῆς κεφαλληνιακῆς ἱστορίας τοῦ Ἰωάννου Λοβέρδου ἐπανορθωτέον, ὅτι καὶ αἱ ἀξιόλογοι σημειώσεις ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ κ. Παύλου Γρατσιάτου, ὁ δὲ κ. Γεράσιμος Λοβέρδος παρέσχε μόνον τὰς δαπάνας τῆς ἐκτυπώσεως ὡς ἐκδότης.

— **Ἀνατύψεις εἰκόνων.** Ἐνεκὰ τῆς ἀνεπιτυχοῦς ἐκτυπώσεως τῆς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ εἰκόνας τῶν σφραγίδων τοῦ καρδινάλιου Βήσσαριωνος (σ. 111) καὶ τῆς τοῦ Μιχαήλ Δούκα καὶ Μιχαήλ Ψελλοῦ (σ. 241) ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ ανατυπώσωμεν αὐτὰς ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι ὅ τοῦ ἀνά χειρας τεύχους.

— **Τυπογραφικὰ παροράματα.** Ἐν τῷ προστάγματι τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου Η' ὑπὲρ τοῦ Φλωρεντίνου Ἰακώβου Τεμορέλις (De Motellis) τῷ ἐκδοθέντι ἐκ τοῦ πρωτοτύπου (Supplement grec 821) ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Δ' ἐν μὲν σ. 189, 1-2 ἀντὶ προβιβάζοντος γράφει προβιβάζονται, ἐν δὲ σ. 189, 3 ἀντὶ μᾶλλον γράφει μάλιστα. Ἐν Τόμ. ΙΒ' σ. 320, 27 ἀντὶ κατέχει γράφει κατέχουσα, σ. 336, 28 ἀντὶ Λαμβάρδος γράφει Λομβάρδος, σ. 400, 11 ἀντὶ Supplement γράφει Supplement καὶ σ. 401, 32 ἀντὶ ταῦτο γράφει τοῦτο.